

■ COLUMNA

In portret autentic da lur temps

DA GIUSEP CAPAUL

Il atun vargau ei il portret commentont d'ina generaziun sursilvana cumparius sut il tetel aschi sincers sco experimentaus: «Nus savevan da nuot auter». Rimnau las biebin 20 autobiografias da Sursilvans e Sursilvanas attempai ha la giuvna architecta *Cornelia Vinzens*, da Ruschein a Basilea. Ediu l'ovra da varga 450 paginas (en romontsch e tudestg) e cun bellezia fotos dils relataders e dalla cuntrada ha la Somedia a Cuera. Quels rapports dalla generaziun, naschida els onns 20 e 30 dil tschentaner vargau – zacons dad els denton morts – han fatg spert furore. Strusch che l'ovra fuvva cumparida, tut che tschintschava dad ella ch'ei era sevendida bein.

La summa biografica da quellas perdetgas dess – en fuorma destillada – in maletg verdeivel ed autentic da lur temps. Quei che stat lien ner sin alv duessen perquei tuts, e specialmein las generaziuns pli giuvnas, leger. Ins surstat buca pauc dil tempo e svilup intern ed extern ch'ei sedaus era tier nus dapi ils anno 50 vaden. Cumparegliaziuns cun oz fan scurlar il tgau, caschunan smarvegl e bia damondas e sproposit. Quels confess persunals dil viviu, experimentau, sentiu e pitiu ein ina vera revelaziun da dira realitad e destin da lu.

B iars contemporans vegnan a reagiar, criticar,

giudicar e schizun forse a sentenziar massiv quei schinumnu «bien temps vegl». Mo ins emblidi gie buca ch'ei reveva lu gronda miseria materiala tier nus. Autoritads civilas ed ecclesiasticas dominavan exclusivamein. Tut era normau, reglau, vegneva controllau e giudicau tenor dretg, tradiziun ed izonza. Descret ei bia da quella paupradad, miseria, da malgestadads, co affons vegnevan tractai brutal e crudeivlamein dils superius laics u schizun spirituals. Tgi che rumpeva ord il claus societari u opponeva survegneva – ultra da reprimandas – aunc fridas. Pusseivladads da seriscuder deva ei buca. Quei ir entuorn cun la gliעד valeva buca mo per en scola u baselgia, mobein era en famiglia ed ella veta publica. La permanenta controlla sociala funcziunava cun siu squetsch da correctiv ni schizun d'exclusiun.

Co quei tut mava tier a casa, en scola, baselgia, en piazza ed ella veta insumma relatan las biebin 20 perdetgas ord nossa regiun aviartamein. Ellas

sveglian savens directamein compassiun per quei ch'ellas han stuiu far atras. Da renconuscher e schizun d'admirar ei mintgacass lur curascha da far paleis quei. Era sch'ei vegn citau negin dils pertuccai per num, san ils vischins da quels vitgs exact da tgi ch'ei s'extractava. Muort ils raquintaders savein nus ussa tgei che tats e tattas, babs e mummas han tut evenimentau da lur temps. Il streng codex societari, religius, etic e moral valeva totalmein. Pervia dalla precara situaziun economica era el levamein exequibels. Ei deva nuot auter. Viu da nies temps da beinstonza ei quei «reschim vegl» levamein da condemnar. Ils temps semidan e nus cun els – secund in proverbi latin. Sch'ins parta dil rasant svilup daventa quella midada evidenta. Il sguard giudicant el vargau ei denton mo lu objectiv sch'ins vesa quel neu dil temps da lu.

Iso Camartin, che ha scret in epilog meiteril tier quei cudisch, numna cun tutta raschun quell'ovra ina perdetga eloquenta davart la veta en Surselva durant l'emprema mesadad dil 20. tschentaner ed in grondius document cun schar descriver ils pertuccai lur veta. Ina lectura inspiromta e simpatica. A *Cornelia Vinzens* seigi ei dad engraziar ch'ella hagi rabischau cun tact e fin sentiment ton or da sias perdetgas dil temps. In cumplimiento meritau – era da mia vart. Mo surtut: Ins prendi e legi!

Il mintgadi en rima

■ (rtr) Dacurt ha *Not Spinatsch* da Savognin dà or in cudeschet cun passa 20 poesias. Questa publicaziun porta il titel «Partratgs da mintga de» ed è ina spassegiada persunala tras munds exterius ed interius. A Savognin e con-

turns conusch'ins l'electricist pensiunà ch'è dapi onns activ sin il sector cultural, surtut pervia dal museum regiunal. Tar il scriver è el vegni relativamain tard. L'interess per la poesia è naschi en el tras sia activitad sco chantadur da

chor. La paletta da temas da circa ventg poesias è fitg vasta. Quai va da contemplaziuns da la natira, dad animals e plantas fin tar ponderaziuns filosoficas en connex cun nossa vita hectica e senza ru-

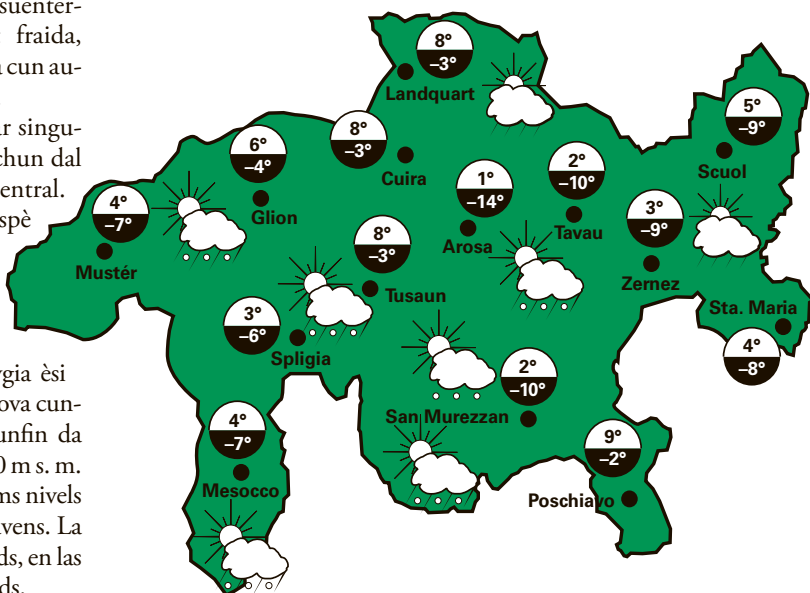
■ L'AURA

Aura d'avrigl

Situaziun generala: Oz suentermezdi arriva ina frunt freida, quella porta ina fasa curta cun aura sitga en l'entira Svizra.

Oz: Oz mesemna poi dar singulas sulegliadas en il Grischun dal nord e dal Grischun central. Uschiglio sa furman puspè nivels spess ed il cunfin da naiv sa sbassa, s'auza dentant puspè dad 800 sin 1700 meters.

Prognosa: Damaun gievgia èsi dentant ferm nivl ed i plover cun tinuadamain e bler. Il cunfin da naiv è sin 1400 en fin 1800 m s. m. Il venderdi passan ils ultims nivels ed il sulegl sa mussa pli savens. La temperatura va sin 14 grads, en las valladas dal sid sin 19 grads.

KEYSTONE

Uss vegn era spargnà tar ils purs

■ (rtr) Il cussegl naziunal vul uss tuttina spargnar tar l'agricultura. Uschia ha el decis il cumpromiss cun 152 cunter 30 vuschs e tschintg abstenziuns. Il cussegl naziunal è uschia suanda

il cussegl dals chantuns e propona da spargnar 232 milliuns francs ils onns 2018 fin 2021. Il cussegl federal aveva proponì da spargnar tar l'agricultura en tut 750 milliuns francs en cumpa-

regliaziun cun la perioda actuala. Alura aveva el stritgà las reducziuns sin 500 milliuns francs. Il cussegl naziunal aveva fin uss signalisà nagina prontadad da spargnar tar l'agricultura.

■ NOVITADS WWW.RTR.CH

Uschè blers giasts sco anc mai il favrer

La Scola da sport da naiv Scuol ha nudà il mais da favrer in record. Malgrà che l'hotel Schweizerhof cul Robinson Club a Vulpera è stà serrà han els cuntanschi las cifras da l'onn avant anc cun il Robinson Club. Radund 100 magisters da sport da naiv èn stads engaschads durant il mais favrer en il territori da skis Motta Naluns Scuol. Oravant tut las ultimas duas emnas han els gi tenor *Clau Neuhaus*, il manader da la scola da sport da naiv, sur 700 giasts l'emna. Quai è pli u main medem bler sco avant in onn cun ils giasts dal Robinson Club, in hotel cun radund 250 letgs. Dasper la scola da sport da naiv èn er las pendicularas Motta Naluns cuntentas cun la stagiun d'enviern en fin ussa. Tenor *Egon Scheiwiler*, il director, han las pendicularas gi il mais da schaner 16% dapli giasts che anc avant in onn. Il favrer è stà en media dals onns passads, quai che munta in fitg bun mais favrer.

Dunnas gudognan 20% damain

Dentant sa sminuescha la inegualitad da paja tranter um e dunna. Uschia era las differenza il 2010 anc tar passa 23%. Quai mussan las cifras da l'Uffizi federal da statistica. En media 20% pli pauc gudagnavan dunnas il 2014, quai en plazzas dal sector privat. L'onn 2010 eran quai anc passa 23%, quai communitgescha l'Uffizi federal da statistica. En il sector public, quai vul dir tar vischnancas, chantuns e la confederaziun dat quai differenzas da pajas da var 16%. L'inegualitad paja variescha dentant fitg, quai tut tenor la bransch. Uschia muntava la differenza il 2014 tar 10% en la gastronomia, ma tar las bancas ed assicuranzas muntava la differenza a passa 30%. Sco raschun per la differenza da paja numna l'uffizi da statistica il nivel da furmazion, ils onns da servetsch u la funcziun en l'interpresa. Però saja da constatar che la differenza da paja creschia savens cun las funcziuns pli autas en ina interpresa.

Pernottaziuns en Grischun èn s'augmentadas per 8,9%

L'onn passà en las pernottaziuns en Grischun stadas fitg nauaschas il schaner. Bunamain 50 000 pernottaziuns dapli hai dà quest onn en Grischun. Ils hotels en Grischun han nudà 593 991 pernottaziuns il schaner 2017. Cumpareglià cun la medema perioda da l'onn passà èn quai 8,9% dapli pernottaziuns. Quai communitgescha l'Uffizi federal da statistica. Guardà sin la media da tschintg onns è il dumber da pernottaziuns dentant sa sbassà per 6,4%. 342 182 pernottaziuns èn stadas da Svizzers, pia 12% dapli pernottaziuns da Svizzers. Da la

Germania e da l'Italia èn las pernottaziuns idas enavos per 2,7% reu. S'augmentadas fermamain èn las pernottaziuns dad Ollandais e da Beltgs (in terz dapli). Tar ils Chinois èn las pernottaziuns s'augmentadas il pli ferm, per 111,5%. En l'entira Svizra ha l'hotellaria nudà totalmain 2,7 milliuns pernottaziuns. Cumpareglià cun la medema perioda da l'onn avant è quai in plus da 5,2%. En tut sajan 1,4 milliuns pernottaziuns da persunas da l'exteriur, quai è in plus da 4,8%. Ils giasts svizzers han augmentà las pernottaziuns per 5,5%.

Il dumber da pernottaziuns è creschi il schaner per 50 000 cumpareglià cun las cifras da l'onn avant.

FOTO Y. BÜRKLI

Plaiv d'Andiast spetga sin fusiun politica

Cun l'entschatta da quest onn èn Rueun, Siat, Pigniu e Ruschein s'unids tar ina plaiv. Er Andiast avess pudì far part da quella fusiun da plaivs, per Andiast è la situaziun dentant dentant fitg, quai tut tenor la bransch. Uschia muntava la differenza il 2014 tar 10% en la gastronomia, ma tar las bancas ed assicuranzas muntava la differenza a passa 30%. Sco raschun per la differenza da paja numna l'uffizi da statistica il nivel da furmazion, ils onns da servetsch u la funcziun en l'interpresa. Però saja da constatar che la differenza da paja creschia savens cun las funcziuns pli autas en ina interpresa.

gnar. Il scenari sco el sa preschenta uss ha la plaiv d'Andiast chaschunà sezza cun betg fusiunar cun Rueun, Siat, Pigniu e Ruschein, di *Placi Bertscher* dal Corpus Catholicum. La collavuraziun cun la plaiv nova da Rueun, Pigniu, Siat e Ruschein funcziuna per Andiast vinavant. Era senza fusiun partan els in plevon. La votaziun davart la fusiun politica da Breil, Vuorz ed Andiast avess da vegnir en il decurs da quest onn. Pli exact n'è quai anc betg definì. Per la plaiv d'Andiast pia in temp supportabel, ha Sgier manegià.